

Declinacions

Les declinacions

- Les paraules variables llatines presenten una sèrie de desinències per indicar la funció sintàctica que poden fer a l'oració. Aquestes desinències s'anomenen **casos**. Indicar tots els casos que pot presentar una paraula és declinar.
- Per poder declinar una paraula, és necessari saber a quin grup pertany. Per això, el llatí agrupa les paraules, i especialment els substantius, en **cinc grups o declinacions**.

Cada declinació es caracteritza per tenir una desinència de genitiu diferent. Observa les cinc declinacions:

Declinació	Genitiu singular	Enunciat complet	
Primera	-ae	terra- terrae	<i>terra</i>
Segona	-i	populus- populi	<i>poble</i>
Tercera	-is	consul- consulis	<i>cònsol</i>
Quarta	-us	fructus- fructus	<i>fruita</i>
Cinquena	-ei	dies- diei	<i>dia</i>

Primera declinació

Comprèn substantius de gènere femení el genitiu singular dels quals és **-ae**. També s'hi inclouen alguns noms de gènere masculí:

- Oficis d'home: agricola (pagès), nauta (mariner)...
- Alguns gentilicis: persa (persa)...
- Noms de rius: Sequana (riu Sena), Garumna (riu Garona)...
- Altres: poeta (poeta), incola (habitant)...

Casos	Singular	Plural
Nominatiu (N)	insul- a	insul- ae
Vocatiu (V)	insul- a	insul- ae
Acusatiu (Ac)	insul- am	insul- as
Genitiu (G)	insul- ae	insul- arum
Datiu (D)	insul- ae	insul- is
Ablatiu (Ab)	insul- a	insul- is

Segona declinació

S'agrupen en aquesta declinació els noms el genitiu singular dels quals acaba en **-i**. Segons la terminació del nominatiu, les paraules d'aquesta declinació es classifiquen en tres grups:

- Acabades en **-us**: *populus-i* (*poble*). Poden ser masculines o femenines.
- Acabades en **-er**: *ager-i* (*camp*). Pertanyen al gènere masculí.
- Acabades en **-um**: *templum-i* (*temple*). Pertanyen al gènere neutre.

Casos	-us		-er		-um	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
Nominatiu	popul-us	popul-i	ag-er	agr-i	templ-um	templ-a
Vocatiu	popul-e	popul-i	ag-er	agr-i	templ-um	templ-a
Acusatiu	popul-um	popul-os	agr-um	agr-os	templ-um	templ-a
Genitiu	popul-i	popul-orum	agr-i	agr-orum	templ-i	templ-orum
Datiu	popul-o	popul-is	agr-o	agr-is	templ-o	templ-is
Ablatiu	popul-o	popul-is	agr-o	agr-is	templ-o	templ-is

Tercera declinació

Comprèn noms i adjectius masculins, femenins i neutres, el genitiu singular dels quals acaba en **-is**. Podem classificar les paraules que s'inclouen en aquesta declinació en dos grans grups segons la terminació de l'arrel: temes en consonant i temes en -i.

Nominatiu Genitiu	plebs plebis	(1 síl·laba) (2 síl·labes)	Nominatiu Genitiu	navis navis	(2 síl·labes) (2 síl·labes)
<p>Aquesta paraula té el tema en consonant: en aquest cas <i>-b</i> (<i>pleb-</i>).</p> <p>Nominatiu i genitiu presenten un nombre de síl·labes diferent. Per això, aquest tipus de paraules s'anomenen també imparisil·làbiques.</p>			<p>Aquesta paraula presenta el tema en -i (<i>navi-</i>).</p> <p>Nominatiu i genitiu tenen el mateix nombre de síl·labes. Per aquest motiu, aquestes paraules també s'anomenen parisil·làbiques.</p>		

Les paraules de gènere masculí i femení es declinen a partir de l'arrel del genitiu singular (milit-, civitat-), excepte el nominatiu i el vocatiu singulars. Les paraules de gènere neutre també prenen l'arrel del genitiu singular (tempor-), excepte el nominatiu, el vocatiu i l'acusatiu singulars.

TINGUES EN COMPTE:

-Algunes paraules del camp semàntic del parentiu que presenten una "e" en el nominatiu la perden en el genitiu: *mater, pater, frater* → *matr-, patr-, frat-*

-La majoria de les paraules de gènere **neutre** presenta alguna d'aquestes terminacions:

- Nominatiu en **-men**, genitiu en **-minis**: carmen- carminis, flumen- fluminis, lumen- luminis...
- Nominatiu en **-us**, genitiu en **-oris/ -eris**: tempus- temporis, corpus- corporis, opus- operis...
- Altres paraules: caput- capitis, ius- iuris, lac- lactis, ver- veris...

Tercera declinació (II)

Per conèixer la forma del nominatiu de les paraules imparisil·làbiques podem seguir aquest procés:

1. Observar la paraula i eliminar la desinència de genitiu, d'acusatiu, de datiu... Així, obtenim l'arrel.

Paraula	Desinència	Arrel	Paraula	Desinència	Arrel
plebes	-es	pleb-	reges	-es	reg-
principem	-em	princip-	hiemis	-is	hiem-
pedibus	-ibus	ped-	regione	-e	region-
aestatum	-um	aestat-	consules	-es	consul-
duci	-i	duc-	pastoris	-is	pastor-

Tercera declinació (III)

2. Formar el nominatiu a partir de l'arrel del genitiu, tenint en compte la consonant en què acaba:

Si l'arrel acaba en		Passa que	El nominatiu singular és
pleb- princep-	b p	S'afegeix la desinència "-s".	plebs princeps
ped- aestat-	d t	S'afegeix la desinència "-s", però la "d" o la "t" es perden.	pes aestas
duc- reg-	c g	Quan afegim la "-s", les consonants "c" o "g" es transformen en "x" (ja que "d" + "s" = "x").	dux rex
hiem-	m	S'afegeix la desinència "-s".	hiems
region-	n	Es perd la "n".	regio
pastor- consul-	r l	No hi ha alteració.	pastor consul

Quarta declinació

S'agrupen en aquesta declinació noms de gènere masculí, femení i neutre el genitiu singular dels quals és **-us**.

Exemple:

	Masculí		Femení		Neutre	
N	<u>Singular</u> fructus- us	<u>Plural</u> fructus- us	<u>Singular</u> man- us	<u>Plural</u> man- us	<u>Singular</u> corn- u	<u>Plural</u> corn- ua
V	fruct- us	fructus- us	man- us	man- us	corn- u	corn- ua
Ac	fruct- um	fructus- us	man- um	man- us	corn- u	corn- ua
G	fruct- us	fruct- uum	man- us	man- uum	corn- us	corn- uum
D	fruct- ui	fruct- ibus	man- ui	man- ibus	corn- ui	corn- ibus
Ab	fruct- u	fruct- ibus	man- u	man- ibus	corn- u	corn- ibus

Les paraules de gènere masculí i les de gènere femení tenen les mateixes desinències. Només les paraules de gènere neutre presenten diferència en el nominatiu, el vocatiu i l'acusatiu, del singular i del plural (-u, -ua, respectivament).

Cinquena declinació

Comprèn un grup reduït de noms que presenten la desinència de genitiu –ei. Només dues paraules tenen la declinació completa en plural: *dies* (dia) i *res* (cosa).

	Masculí		Femení	
	<u>Singular</u>	<u>Plural</u>	<u>Singular</u>	<u>Plural</u>
N	di-es	di-es	r-es	r-es
V	di-es	di-es	r-es	r-es
Ac	di-em	di-es	r-em	r-es
G	di-ei	di-erum	r-ei	r-eum
D	di-ei	di-ebus	r-ei	r-ebus
D	di-e	di-ebus	r-e	r-ebus

La major part de les paraules d'aquesta declinació és de gènere femení. Com a cas especial, podem esmentar la paraula *dies* i el seu compost *meridies*, que poden ser del gènere masculí i també del femení si es declinen en singular; en plural, són sempre masculines.

Resum de les declinacions

	1a Declinació		2a Declinació				3a Declinació								
	insula		populus - ager - templum				miles - civitas - tempus				hostis - ovis - mare				
	<u>Sing.</u>	<u>Plu.</u>	<u>Sing.</u>	<u>Plu.</u>	<u>Sing.</u>	<u>Plu.</u>	<u>Sing.</u>	<u>Plu.</u>	<u>Sing.</u>	<u>Plu.</u>	<u>Sing.</u>	<u>Plu.</u>	<u>Sing.</u>	<u>Plu.</u>	
N	a	ae	us/er	i	um	a	- / s	es	-	a	is	es	-	ia	
V	a	ae	e/er	i	um	a	- / s	es	-	a	is	es	-	ia	
Ac	am	as	um	os	um	a	em	es	-	a	em	es	-	ia	
G	ae	arum	i	orum	i	orum	is	um	is	um	is	ium	is	ium	
D	ae	is	o	is	o	is	i	ibus	i	ibus	i	ibus	i	ibus	
Ab	a	is	o	is	o	is	e	ibus	e	ibus	e (i)	ibus	i (e)	ibus	
		Femení		Masculí		Neutre		Masc. i fem.		Neutre		Masc. i fem.		Neutre	
								Temes en consonant imparisil·làbics				Temes en –i parisil·làbics			

Resum de les declinacions (II)

	4a Declinació				5a Declinació	
	fructus - manus - cornu				dies	
	<i>Sing.</i>	<i>Plu.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plu.</i>	<i>Sing.</i>	<i>Plu.</i>
N	us	us	u	ua	es	es
V	us	us	u	ua	es	es
Ac	um	us	u	ua	em	es
G	us	uum	us	uum	ei	erum
D	ui	ibus	ui	ibus	ei	ebus
Ab	u	ibus	u	ibus	e	ebus
	Femení		Masculí		Neutre	

Projecte i edició: grup edebé

Direcció General: Antoni Garrido González

Direcció d'Edició de continguts educatius: Maria Banal Martínez

Direcció de l'àrea d'Humanitats i Ciències Socials: Natàlia Corretjé i Carné

Direcció de Pedagogia: Santiago Centelles Cervera

Equip d'edició d'edebé:

Edició: Esther Moreda Montañés

Disseny gràfic: Lluís Vilardell Panicot

Col·laboradors:

Redacció: Ferran Ballester Mateos

Correcció: Laia Martínez

Fotografia: Thinkstock

És propietat del grup edebé

© grup edebé, 2015

Passeig de Sant Joan Bosco, 62

08017 Barcelona

www.edebe.com

Llatí

1 BATXILLERAT

edebé